

УДК 338.246.2:336.13

ФІСКАЛЬНІ ТА МОНЕТАРНІ ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЯТОРНОГО ВПЛИВУ ДЕРЖАВИ

Т.В. ЧЕРНИЧКО к.е.н.
Мукачівського технологічного інституту

В статті досліджується та аналізується механізм застосування інструментів основних форм державного регуляторного впливу – бюджетно-податкового та грошово-кредитного регулювання в умовах ринкової економіки. Автор, шляхом аналізу статистичної інформації, обґрунтовує ефективність зазначених інструментів в умовах трансформаційного періоду в економіці України.

За роки незалежності економіка України пройшла два основні періоди економічного розвитку. На першому з них найбільш вагомими були проблеми, пов'язані з формуванням необхідної економічної, соціальної та інституціональної інфраструктури. Цей етап (упродовж 1992-1995 рр.) характеризувався стимулюючим бюджетно-податковим та гнучким типом грошово-кредитного регулювання. Значні обсяги бюджетного дефіциту покривалися кредитними емісіями центрального банку, що, разом з впливом інших чинників, призвело до розкручування інфляції до гіперінфляції та зниження темпів економічного зростання. Специфічні негативні умови трансформації економіки країни (значний рівень монополізації виробництва, структурні диспропорції, залежність від імпорту енергоносіїв та ін.) значно посилили складнощі перехідного періоду та спричинили виникнення кризових явищ, що погіршували економічну ситуацію аж до середини 1999 року. Другий етап (починаючи з 1995 р.) характеризувався переходом до жорсткого типу грошово-кредитного регулювання, що дозволило приборкати стрімкі темпи розвитку інфляційних процесів, звести їх до контрольованого рівня. Динаміка інфляційних процесів в країні стає індикатором дієвості регуляторних заходів з боку держави, що і зумовило вибір теми при написанні статті.

Об'єкти та методи дослідження

Вплив бюджетно-податкового та грошово-кредитного регулювання оцінюється економістами по-різному. Більшість з них дотримуються поглядів монетарної концепції та зазначають, що інфляція та економічне зростання мають обернену залежність. Так, російський економіст А. Ілларіонов (Інститут економічного аналізу) на підставі аналізу основних макроекономічних показників ряду країн світу прийшов до висновку «про наявність чітко вираженої глобальної залежності між зниженням темпів інфляції та відновленням позитивної динаміки реального ВВП» [1; с. 52].

Подібними за висновками є і розробки українських вчених. Так В. Лисицький провів статистичний аналіз взаємозалежності ВВП від дефлятора ВВП за досить тривалий період (1969-1992 рр.), який показав «...зниження темпів зростання реального ВВП за умови зростання дефлятора ВВП», та зауважив на доцільності запровадження «політики обмеження інфляції» [2; с.30].

В той же час інші економісти підкреслюють можливість прискорення економічного розвитку і за умови паралельного розвитку інфляційних процесів. Так, В. Геєць аналізуючи сукупність статистичних даних, зазначив, що «...існують механізми, використання яких робить можливим економічне зростання як в умовах низької, так і в умовах порівняно високої і навіть досить високої інфляції» [3; с. 210].

Застосування регуляторних заходів, пов'язаних з впливом держави на динаміку та якість економічного зростання, несумісні з антиінфляційними інструментами. Таким чином, сучасна економічна ситуація в країні вимагає вибору пріоритетних цілей державного регулювання економіки. Окрім того, серед запропонованих інструментів важливим є вибір саме тих, що обмежують інфляційні процеси в країні.

Об'єктом дослідження виступають заходи бюджетно-податкового та грошово-кредитного регулювання та ефективність їх застосування в умовах трансформаційних змін в економіці України.

Постановка задачі

Україна ще тільки створює свою систему державного регулювання, що повинна бути адекватною реальним суспільним потребам і можливостям економіки. Неможливим є абсолютне застосування елементів будь-якої з існуючих моделей ринкової економіки як основної моделі розвитку нашої країни. В Україні в основній моделі трансформаційних перетворень задекларовано соціальноорієнтовану європейську модель. Але досить часто фактично запропоновані заходи економічної політики можуть бути зазначені як такі, що притаманні американській моделі: орієнтація на іноземний капітал замість збільшення реальних доходів суб'єктів господарської діяльності за допомогою інструментів податкового регулювання; низький рівень соціальних державних видатків; слабка підтримка розвитку малого та середнього бізнесу.

Сьогодні залишається відкритим питання: скільки "держави" і для чого конкретно повинно бути в економічній моделі України. Навіть зараз немає єдиного, зрозумілого всім пояснення, який саме механізм державного регулювання має бути застосований. Але він обов'язково повинен вміщувати елементи, за допомогою яких

чітко виражені структурні зміни будуть поєднуватися з активним соціальним регулюванням. Це має бути певне поєднання американської моделі ефективності та європейської моделі соціального розвитку.

Метою статті є дослідження доцільності використання основних інструментів бюджетно-податкового та грошово-кредитного регулювання для вирішення проблеми розвитку інфляційних процесів в умовах перехідного періоду в економіці України.

Результати та їх обговорення

Механізм державного регулювання економіки України повинен являти собою певний симбіоз форм державного регулювання, що мають стимулюючий характер. Шляхом розвитку внутрішнього споживчого і внутрішнього інвестиційного ринку можливим є досягнення усталеного економічного розвитку.

З цією метою доцільним є застосування декількох варіантів поєднання бюджетно-податкової та грошово-кредитної форм державного регулювання економіки:

- стимулююче бюджетно-податкове регулювання паралельно із застосуванням жорсткого типу грошово-кредитного регулювання економіки. Обмеження грошової маси в країні при стимулюванні за допомогою збільшення обсягів державних видатків призведе до зміни структури сукупного попиту: зросте частка споживчих та державних видатків, а величина внутрішнього та іноземного інвестування зменшиться;
- експансіоністське грошово-кредитне регулювання у поєднанні із жорстким бюджетно-податковим призведе до зростання інвестицій за рахунок зниження обсягів споживчих і державних видатків, але можливим є прискорення темпів інфляції;
- одночасна стимулююча бюджетно-податкова та грошово-кредитна форми державного регулювання економіки - досить ризикований варіант, і його застосування є складним в умовах недостатньо стабільної економіки України.

Доцільність застосування різних варіантів поєднання основних форм державного регулювання є досить полемічним питанням. Окремі економісти визначають доцільність застосування жорстких механізмів грошово-кредитного регулювання, так як, на їх думку, основні причини інфляції потрібно шукати саме в монетарній сфері. На погляд інших, запровадження м'якого бюджетно-податкового та жорсткого грошово-кредитного регулювання призводить до хронічного економічного спаду та виникнення процесу стагфляції, «а для створення умов тривалого економічного зростання виникла нагальна потреба у переході до жорсткої бюджетної політики й одночасного пом'якшення монетарної» [4; с. 4].

За даних вихідних умов доцільним є застосування першого варіанту поєднання форм державного регулювання економіки, що передбачає збільшення розміру державних видатків та трансфертних платежів, а також зменшення податкового тиску на суб'єкти економічного розвитку при жорсткому контролі за розміром грошової пропозиції.

З одного боку, це дозволить не припустити зростання темпів інфляції. З другого - ВВП на рівні 80% від значення 1990 р. безперечно демонструє можливість його зростання без значних додаткових капіталовкладень. Крім того, одним із варіантів поживлення економіки країни є зростання споживчих видатків, що неможливе без збільшення величини трансфертних платежів та зменшення податкового тиску.

Надалі доцільним є перехід до другого варіанту: зростання грошової маси і зниження відсоткової ставки дозволить паралельно розвиватися як державному, так і приватному сектору.

В загальному розумінні бюджетно-податкове регулювання може бути охарактеризовано як комплекс розроблених і законодавчо закріплених у державі форм-методів створення і використання фінансових ресурсів для виконання основних цілей державного регулювання економіки. Основною метою цього регулювання є фінансове забезпечення темпів і пропорцій розвитку економіки, а також соціальних гарантій населенню. Основні інструменти бюджетно-податкового регулювання повинні бути спрямовані на створення сприятливого середовища для розвитку підприємницької діяльності, забезпечення стабільності, без якої неможливе є залучення довгострокових інвестицій, та розвиток людського капіталу, який сприяє ефективності використання людських ресурсів.

Аналіз динаміки дохідної та витратної частин зведеного бюджету України наочно відображає зміну підходів до застосування інструментів бюджетно-податкового регулювання в останні роки (табл. 1).

Якщо протягом 1998-2003 рр. тенденція до збільшення або зменшення витратної частини збігається з тенденцією зміни дохідної, то в 2004 р. темпи зростання витрат зведеного бюджету (на 3,5 відсотка) проходили на фоні зменшення дохідної частини (на 6,4 відсотка). Як наслідок – зростання дефіциту зведеного бюджету з 0,2% до ВВП в 2003 р. до 3,4% в 2004 р. Це зумовлено значним збільшенням видатків, насамперед соціального спрямування, наприкінці року. Так, в цілому за рік частка видатків соціального призначення становила 60,6 відсотка від загального розміру витрат зведеного бюджету.

Таблиця 1.
Динаміка балансу зведеного бюджету, 1995-2004 рр.
(1992 р.=100%)

	1995	1996	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Доходи (в % до ВВП)	155,6	151,6	115,5	103,3	118,4	110,2	113,1	115,2	107,8
Витрати (в % до ВВП)	116,8	109,7	79,0	69,6	74,1	71,2	70,2	74,4	77,0

Джерело: розрахунки автора за даними Держказначейства і Держкомстату України.

Пом'якшення наприкінці 2004 року бюджетної політики зумовило прискорення інфляційних процесів, а також розширення попиту населення на споживчі товари без адекватного зростання пропозиції. Національний банк з метою заміни частини товарного попиту здійснює значні доларові інтервенції. Як наслідок, наприкінці року прискорила цінна динаміка, і в цілому за рік індекс споживчих цін становив 12,3 відсотка (грудень до грудня), а обсяг валових міжнародних резервів скоротився, що в цілому за підсумком року призвело до уповільнення динаміки їх приросту порівняно з 2003 роком (37,3 відсотка проти 57,1 відсотка).

Зростання номінальних доходів населення країни повинно проходити на фоні зростання рівня заощаджень у вигляді депозитів фізичних осіб. Депозити фізичних осіб зросли за січень-квітень 2005 року на 24,5 відсотка (18 відсотків торік) до 51,8 млрд. грн. як за рахунок збільшення депозитів в національній валюті (на 34,3 відсотка), так і в іноземній валюті (на 13,2 відсотка). Відбулось покращання структури депозитів фізичних осіб: частка депозитів в національній валюті зросла на 4,2 відсоткового пункту до 57,4 відсотка, в той час як частка депозитів в іноземній валюті зазнала зменшення з 46,8 відсотка до 42,6 відсотка з початку року.

Дотримання даного принципу дозволить не тільки зменшити вплив приросту доходів на темпи інфляції, а й забезпечити формування необхідних фінансових ресурсів на переорієнтацію уряду України із зовнішніх запозичень до внутрішніх. Часткова відмова від зовнішніх кредитів повинна спричинити антиінфляційний ефект, оскільки запозичення уряду на внутрішньому ринку стерилізують надлишкову грошову масу.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що в Україні проводиться стимулююче бюджетно-податкове регулювання, яке пов'язане зі зменшенням податкового тиску і зростанням величини державних видатків, на основі статистичних даних за 1992-2000 роки не можна. З одного боку, уряд декларує курс зменшення податкового тиску на економіку, з іншого - збільшує обсяги доходів зведеного бюджету.

Грошово–кредитне регулювання – одна з головних складових частин системи державного регулювання ринкової економіки. Ця форма є гнучким доповненням до заходів бюджетно-податкового регулювання.

Під грошово–кредитним регулюванням розуміють комплекс взаємопов'язаних, скоординованих на досягнення певних цілей заходів щодо регулювання грошового ринку, які проводить держава через свій центральний банк. Часто її називають монетарною або грошовою політикою.

Основним чинником впливу процентної політики на грошову масу в країні, а отже і її впливу на темпи інфляції, полягає у розширенні розміру кредитів в реальну економіку. Попит на кредити теоретично визначається динамікою номінального ВВП, рівнем цін і процентними ставками на кредит. Пропозиція кредитів, в свою чергу, залежить від обсягів накопичених депозитів, ставки рефінансування центрального банку і процентної ставки по кредитах. Розмір депозитів, залучених банками, визначається як функція від процентної ставки по вкладах. Таким чином, саме процентна ставка і є тим компонентом, що визначає рівновагу на ринку кредитних ресурсів, а отже, і на грошовому ринку в цілому (якщо держава не вдається до прямої емісії грошей).

Між пропозицією кредитів та процентною ставкою на них спостерігається позитивний зв'язок: в умовах практичної відсутності додаткових джерел фінансування діяльності підприємств та обмеженості депозитної бази банківської системи країни збільшення попиту на кредити призводить до зростання їх вартості. Простежується характерна тенденція і між підвищенням ставки по кредитах наданих банківською системою, та розміром обсягів кредитів. Найбільш наочною вона є, у випадку якщо змістити тенденцію зміни ставки по кредитам на два періоди. Пояснення може полягати в певній інерційності попиту на кредитні ресурси.

Коефіцієнт кореляції між процентною ставкою по кредитах та його обсягами за аналізований період становить $-0,54372$, що є свідченням наявності зворотного зв'язку між ними.

Таким чином, застосування монетарних механізмів антиінфляційного регулювання в умовах економіки України характеризується зміною вагомості окремих інструментів грошово-кредитного регулювання в залежності від зміни економічної ситуації в країні.

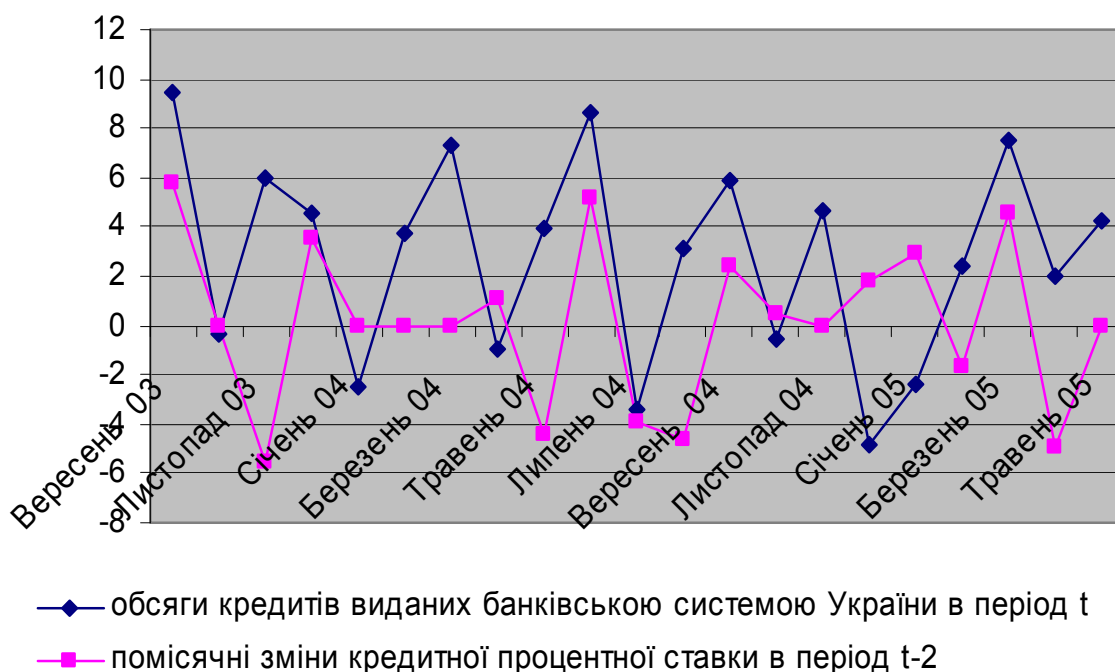

Рис. 1. Залежність між зміною кредитної процентної ставки та динамікою обсягів наданих кредитів, 2003-2005 рр.

Застосування жорсткого регулювання валютного курсу та норми обов'язкових резервів на першому етапі розвитку було виправданим і дозволило адміністративними методами впливати на темпи розвитку інфляційних процесів. Але їх використання в останні роки в умовах стабілізації ситуації на валютному ринку країни та зміни адаптивних очікувань суб'єктів економічної діяльності є неможливим, оскільки негативно впливає на динаміку економічного розвитку та функціонування банківського сектору, ситуацію на валютному ринку, інвестиційну діяльність тощо. Доцільним є перехід до більш гнучких механізмів антиінфляційного регулювання, які застосовуються в країнах з розвинутою економікою.

Висновки

Дослідження впливу грошово-кредитних та валютних чинників на темпи розвитку інфляційних процесів дають можливість зробити висновки про зменшення в останні роки монетарної складової інфляції. Інструментам, які застосовуються в цих формах державного регулювання економіки України, притаманне виконання стримуально-стабілізаційної функції на противагу інфляційно-соціальному бюджетно-податковому.

Використання бюджетно-податкового і грошово-кредитного регулювання передбачає вирішення основних економічних проблем перехідного періоду. Але вони повинні бути тісно взаємопов'язані з іншими формами державного регулювання економіки. Елементи валютного регулювання, вирішення проблеми структурної перебудови економіки, чітко розроблена промислова політика, соціальне регулювання виступають необхідним доповненням до цих двох основних форм. На даному етапі розвитку української економіки вирішального значення набуває завдання координації дій держави при використанні різних інструментів економічної політики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Илларионов А. Закономерности мировой инфляции // Вопросы экономики. – 1997. - №2. – С.30-57.
2. Ющенко В., Лисицький В. Надмірне державне втручання як головний фактор фінансової нестабільності України // Українсько-Європейський центр з питань законодавства. Тенденції української економіки. – 1998. - №6. – С.84-92.
3. Геєць В.М. Нестабільність та економічне зростання. -Х.: „Форт”, 2000.- 344 с.
4. Мітюков І.О., Шаповалова М. М. Проблеми взаємодії бюджетної та монетарної політики в Україні // Фінанси України. – 1999. – №10. – С. 3-15.

УДК 334

АУТСОРСИНГ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

В. Ф. ПРОСКУРА к.е.н.
Мукачівський технологічний інститут

У роботі розглядається таке нове для нашої економіки явище, як аутсорсинг (від англ. Outsourcing – використання зовнішніх джерел або засобів), його сучасне трактування. Визначено причини, що спонукають підприємства до застосування аутсорсингу, його концепцію. Наведено характеристику деяких видів аутсорсингу, зокрема аутсорсингу інформаційних технологій, (IT – outsourcing) та аутсорсингу бізнес-процесів (BPO – business process outsourcing), виробничого аутсорсингу. Розглянуто переваги і недоліки аутсорсингу та необхідність їх врахування у виробничій, фінансово-господарській діяльності підприємства.

Аутсорсинг - це організаційне рішення, передача сторонньому підрядчику деяких бізнес-функцій або частин бізнес-процесу підприємства. Суть аутсорсингу полягає в розподілі функцій бізнес-системи за принципом "залишаю собі тільки те, що можу робити краще за інших, передаю зовнішньому виконавцю те, що він робить краще за інших". У той же час популярний журнал Wired в своїй "Енциклопедії нової економіки" визначив аутсорсинг як нову стратегію управління: "Займатися не тим, що можеш зробити краще всього, а тим, що можеш купити найвигідніше".